

Az önköltségcsökkentés néhány kérdéséről

SZENDE LÁSZLÓ
az OEF csoportvezető főrevizora

A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének márciusi határozatai nyomán a magyar erdészet is fokozott figyelemmel fordul a termelés gazdaságosságának, ezen belül a termelékenység növekedésének és az önköltség csökkentésének kérdése felé. A mennyiségi tervek teljesítésén túl a termelés gazdaságosságára irányuló törekvés a közelmúlt években is bevonult már célkitűzéseink közé és annak az elmúlt időszakban voltak is kezdeti eredményei. Olyan széleskörű eredményeket azonban, amelyek a termelés gazdaságosságát, másszóval a nyereséges erdőgazdálkodást megteremtették volna, ezideig nem sikerült elérnünk.

A márciusi határozatok területünkre való alkalmazásának eredményeként minden eddiginél sokkalta szélesebb fronton bontakozik ki a küzdelem a veszteségmentes gazdálkodásért.

A főigazgatóság pártaktívájának vállalása a tervezett veszteség megszüntetésére, az északkiskunsági erdőgazdaság felajánlása és az erdőgazdaságok túlnyomó többségének ahhoz való lelkes csatlakozása bizonyítéka annak, hogy ennek a küzdelemnek megvannak a harcosai mind az erdészet felső irányításában, mind pedig ott, ahol e küzdelem kimenetele eldől: az erdőgazdaságoknál, a termelő munka színhelyén.

Az önköltségcsökkentés, a veszteségmentes gazdálkodás sokrétűbb kérdés annál, semhogy annak minden részletét egy rövid tanulmány keretében meg lehetne tárgyalni. Nem is ez a célja ennek az írásnak, hanem az, hogy a gazdaságos termelés néhány kérdésének felvetésével járuljon hozzá a főigazgatóság által kitűzött nagy cél megvalósításához.

Többször és többekben felmerül a kérdés, hogy a veszteségmentes gazdálkodás ez erdőgazdálkodás jelenlegi fejlettségi foka és eszközökkel való ellátottsága mellett reális célkitűzés-e.

A kérdésre az idevonatkozó számok adják meg az erősen igenlő választ.

Az erdőgazdaságok termelési költsége mintegy 3—5 százalékkal haladja meg az utóbbi években a termelés értékét. A veszteségmentes gazdálkodás célkitűzése tehát számokban azt jelenti, hogy minden 100 Ft termelési értékre eső költséget 3—5 Ft-tal kell csökkenteni.

Azt hiszem, már előjáróban leszögezhető, hogy — ha a gazdálkodásunkban lévő tartalékokat megvizsgáljuk, — akár arra gondolunk, lehet-e a kitermelés költségét köbméterenként kb. 1 Ft-tal, a mozgatás és a fatermelés további költségét köbméterenként kb. 3—4 Ft-tal, a fogatnap önköltségét kb. 5 Ft-tal, 1000 db csemete önköltségét kb. 2—3 Ft-tal, vagy a gazdálkodás egyéb területén felmerülő közvetlen és közvetett termelési költségeket ugyanilyen arányban országosan csökkenteni, akkor a helyesen végigvezetett gondolat vége csak az lehet, hogy: igen, megvannak a lehetőségeink a termelési érték és az annak előállítása érdekében felmerülő termelési költségek egymáshoz való viszonyának ilyen mértékű megjavítására, azaz *megvan az objektív lehetősége a veszteségmentes erdőgazdálkodás megteremtésének.*

Az, hogy e lehetőség ne csak lehetőség maradjon, hanem valósággá váljék, rajtunk, erdőgazdasági dolgozókon múlik.

A korábbi évek ezirányú célkitűzései döntően éppen azért nem valósulhattak meg, mert azokat nem kezeltük a termelési feladatok teljesítésével egyenlő súlyú, egyenlő fontosságú kérdésként, hanem a termelési tervek „mindenáron” való végrehajtásának célkitűzése mellett a tervteljesítés önköltségi-jövedelmezőségi vonatkozása háttérbe szorult.

Az önköltségnek és a gazdaságosságnak ez a második lépcsőben kezelése már a vezetés szakaszán is megmutatkozott s ennek következtében a közép- és alsó kádereknél is alárendelt szerepet kapott az a követelmény, hogy az egyes munkaműveleteket nemcsak el kell végezni, hanem a lehető legnagyobb hozammal, a legkisebb költséggel, a gazdaságossági és takarékosági szempontok legmesszebbmenő figyelembevételével kell elvégezni.

Kétségtelen, hogy az önköltségi szemléletnek ez a háttérbeszorulása a korábbi években nagymértékben annak volt tulajdonítható, hogy az erdőgazdaságok termelési feladataikat évről évre csak nagy erőfeszítések árán, nem egyszer — a kedvező önköltség temetőjét jelentő — rohammunkákkal tudták megoldani.

Ma már azonban erdőgazdaságaink fejlődésükben eljutottak odáig, hogy munkájuk során a mennyiségi tervek teljesítésére irányuló törekvést össze kell hogy tudják hangolni a termelés gazdaságosságának követelményeivel

Sajnos, ennek az összehangolásnak a hiányáról még ma sem lehet csak múltidőben beszélni. Egy-egy erdőgazdaságnál, erdészetnél végzett gazdaságosság-vizsgálat arról győz meg, hogy az önköltségi tervteljesítés fontosságát a gyakorlatban sokhelyütt még ma sem értékelik, *még ma is nagyon sok felszámolásra váró lazaság akadályozza a termelés gazdaságosságát.*

Elsősorban jelentkeznek *a lazaságok a munkabéreknél.*

Csak a legutóbbi vizsgálatomon tapasztaltakból sorolok fel néhányat:

A fakitermelés normajegyzőkönyvében rossz a famagasság, az ágasság, a hasíthatóság, a terepjárhatóság, az összehordási távolság, a lejtők; csupán ez az utóbbi mintegy 10 százalékos bérlazítást eredményezett;

a normába beépítik ugyan a terpeszességet, de a magas tuskók visszahagyása miatt a terpeszhatás nem érvényesül; rosszak a sarangok, emiatt kitermelési-, fel-, leterhelési-, szállítási bért egyaránt többet fizetünk ki a jogosnál.

A vagonberakóknak olyan közelítési távolságokat számolnak el, amelyek — figyelembevéve a rakódó területét — egyes esetekben lehetetlenek, más esetekben — enyhén szólva — valószínűtlenek.

Ha adódik olyan lehetőség — márpedig elég gyakran adódik —, hogy a gépkocsiról egyenesen vagonba lehet terhelni, akkor ennek előnyeit nem az erdőgazdaság önköltsége, hanem a terhelők keresete élvezzi, mert így is elszámolják részükre az el nem végzett külön fel- és leterhelés utáni bért.

A kocsisok például az általam vizsgált egyik területen — májusban, amikor esőt nem is látott a vidék — olyan normával dolgoztak, amely felázott útra vonatkozott; ezenkívül a szállítási útvonal normajegyzőkönyvben feltüntetett lejtő és egyéb viszonyai sem feleltek meg a valóságnak. Ennek következtében 3 kilométeres jó földúton, kedvező szállítási körülmények között 1,3 köbméter volt a napi norma, amit a fogatok egyetlen fordulóval teljesítettek. Így „lépésben” biztosítva volt ebben a szállítási viszonylatban a 200 százalékos, sőt ennél is magasabb teljesítmény és a 60—

70 Ft-os napi kereset. Természetes, hogy ilyen norma nem ösztönöz a jó munkaszervezésre és a teljesítmény fokozására.

Hasonló jelentős szabálytalanságot tapasztaltam ugyanitt a vontatóvezetők normáinál is.

Más vizsgálat az erdőművelési, csemetetermelési vagy egyéb munkáknál állapít meg nem egy esetben — a normacsálás fogalmát is fedő — bérlazításokat.

A közvetett munkabéreket emelő hibák vannak létszámgazdálkodásunkban.

Az erdészetnél például, amelyet legutóbb ellenőriztem, 25 fogat mellett 2 fogatgazda, 3 takarmányos, 1 éjjeliőr, 1 takarmánybeszerző és abrakkiadó van. A szomszédos épületben pedig, ahol az erdészeti anyagkészlete tárol, még egy raktáros működik. Úgy érzem, nem szerénytelen kívánság, ha azt mondom, hogy a 8 főből legalább egyet meg lehetne takarítani.

Az érintett eset nem elszigetelt jelenség. Általános tapasztalat, hogy az erdőgazdaságok a termelési időnyben felduzzasztják létszámukat — átvivőkkel, anyagfelírókkal stb. — akiket azután az év többi részében ideoda „bújtatnak“.

A munkabérek alakulása pedig az erdőgazdaságban döntő az eredményesség szempontjából, még sokkal döntőbb, mint a népgazdaság egyéb sektoraiban.

Az erdőgazdaság termelési költségeinek ugyanis mintegy 50—60 százaléka munkabér és annak közterhe. A bérek területén jelentkező rendellenességek tehát egész gazdálkodásunk eredményességét veszélyeztetik.

Hasonlóképp rendszeresen visszatérő veszteségforrás *a szállítást végző gépkocsik rossz kihasználása is*. Az idevonatkozó bírálatra erdőgazdaságaink gyorsan készek a válasszal: rosszak az utak, lefutottak a gépkocsik, a gépkocsivezetők nem hajlandók a raksúlyt kihasználni.

Nem kívánom vitatni ennek a gyakran hangoztatott érvnek az esetenkénti igazságát, de ellenérvként hadd hozzam fel, — ugyancsak a legutóbbi vizsgálatomon tapasztaltam —, hogy kifogástalan állapotban lévő gépkocsik, kifogástalan köves úton, jó időben, tűzifából 40 q helyett 35 q-át — tehát 87 százalékos raksúlykihasználással — szállítottak és még hozzá nem is a gépkocsivezetők ellenkezése, hanem az erdőgazdaság közbenső rakodói- és feladóállomási rakodókezelőinek hanyagsága, felületessége, az önköltségalkulás iránti érzéketlensége vagy közönye következtében. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint hogy sorozatosan kiadtak, illetve bevettek gépkocsinként 6—6 ürmétert, holott az a valóságban csak 4,5 ürméter volt. Ez a felterhelőmunkások részére 33 százalék, a gépkocsik részére 13 százalék el nem végzett teljesítmény utáni kifizetést eredményezett.

Energiaköltségeink csökkenését nem egyszer *a saját fogatok és gépek rossz munkaszervezése* akadályozza, s e rossz munkaszervezés gyakran jelentős bérlazításra is vezet.

Mind az egyikre, mind a másikra ismét a legutóbbi tapasztalataimból mondok példát:

Azok a fogatok, amelyeknek rossz normájára az imént utaltam, tő mellől közbenső rakodóra szállítottak.

A közbenső rakodó annak a köves útnak a mentén fekszik, amelyen a fogatok naponta hazatérnek a faluban lévő szálláshelyükre.

Ugyanebben a községben van — 4 km-re a közbenső rakodótól — a feladóállomás, ahova a közelített faanyag gravitál.

A fogatok ahelyett, hogy az utolsó fordulót bevinnék a feladóállomásra, a közbenső rakodón leterhelnek és az anyagot gépkocsi szállítja be. Felmerül feleslegesen a fogatoknál 4 km-es üresjárat, a gépkocsik közelítéses fel- és leterhelési költsége, nem beszélve arról, hogy ilyen rövid távon nem gazdaságos gépkocsit igénybe venni.

A különbözet, amit meg lehetett volna takarítani köbméterenként mintegy 6—7 Ft.

Ugyanezt láttam egy másik szállítási viszonylatban is.

Ugyanez alkalommal a saját vontatók teljesítményének és önköltségének vizsgálatánál a következőket tapasztaltam:

DT 413-as lánctaljas traktor és G35-ös gumikerekű vontató egymás mellett lévő vágásterületről szállítja a tűzifát kisvasúti rakodóra.

Mindegyik csak egy-egy 3 tonnás pótkocsival dolgozik. Amíg a fel- és leterhelés történik, a vontatók állnak, amikor pedig a szállítmány úton van, azt a fel- és leterhelő munkások kísérik. Hozzá kell még tennem, hogy a fel- és leterhelő munkások száma kisebb, mint az optimális. Ennél a helytelen munkaszervezésnél a következők gátolják az optimális önköltség elérését:

1. Az 50 lóerős DT 413-as traktor közel ugyanannyit teljesít, mint a 30 lóerős G35-ös vontató.

2. Az 1 db 3 tonnás pótkocsival sem az egyik, sem a másik vontató kapacitása nincs kihasználva.

3. A vontatók fel- és leterhelésre való várakozásának ideje majdnem annyi, mint a vontatási idő.

4. A fel- és leterhelő munkások úton töltött ideje több, mint amennyit ténylegesen munkában töltenek.

5. A gépekre eső — jelentős költséget képviselő — értékcsökkenési leírás állandó, tehát alacsonyabb teljesítés esetén 1 köbméter faanyag mozgására nagyobb értékcsökkenés esik.

6. Ugyanez vonatkozik az 1 köbméterre eső általános költségekre is.

7. Annak érdekében, hogy a traktorvezetők a helytelen munkaszervezés ellenére is „megtalálják a számításukat“, a normákat mintegy 40 százalékkal fellazították.

E rossz munkaszervezés nem tetszik sem az erdészvezetőnek, sem a gépállomásvezetőnek, de az egyik a gépállomást, a másik az erdészetet okolja és a „bábák között elvész a gyerek“: az önköltség.

Hozzá kell még tennem, hogy ez nem egyetlen „kirakat“ eset az érintett gépállomás életéből, mert a menetlevelek és teljesítménylapok felülvizsgálata általában utal arra, hogy a vontatókban rejlő önköltségcsökkentési lehetőség kiaknázásában még igen a felszínen mozog a szóbanforgó erdőgazdaság.

Azt hiszem ennek bizonyítására elég ha például arra hivatkozom, hogy a DT-k év G35-ösök munkaidejének csak mintegy 50 százaléka volt a gazdasági és első 5 hónapjában a hasznos munkaidő és azon belül is alacsony az 1 üzemóra eső teljesítés. A gépállomás vezetője nem ismeri az erdőgazdaság szállítási viszonyait, feladatait, tehát nem is tudhatja gazdaságosan szervezni és végrehajtani a munkát.

Kétségtelen, hogy az erdőgazdasági gépállomások sok kezdeti nehéz-

séggel, akadállyal küzdenek. Tapasztalatok — sok esetben megfelelő káderek — és anyagi eszközök hiánya nehezíti munkájukat.

De azt is tisztán kell látnunk, hogy *a gépesítés veszteségmentes gazdálkodásunk megteremtésének alapvető eszköze és feltétele.*

A vontatók például a vizsgált területen az említett rossz kihasználás mellett is mintegy 20 százalékkal olcsóbbak a saját fogatnál, a bennük rejlő lehetőségek teljes kimerítése azonban a fogatokkal szemben 50—60 százalékos, sőt még nagyobb megtakarítást eredményezhet. Éppen ezért le kell szögezni, hogy az a türelmetlen hang, amivel gépeinket bíráljuk, távolról sem a gépesítés ellen, hanem annak érdekében szól, hogy gépeink a lehetséges mértékben siettessék és segítsék a veszteségmentes gazdálkodás megteremtését.

Önköltségcsökkentési lehetőségeink *az anyagokkal, fogyóeszközökkel és munkaruhákkal való gazdálkodás* terén is széleskörűek.

E készletekből az erdőgazdaságok közel 100 millió Ft-os raktárral rendelkeznek. Már maga ez a nagy szám is érzékelteti, hogy olyan kérdésről van szó, ahol a takarékosság, a jó gazda gondossága jelentős eredményeket érhet el.

Sajnos, e téren is találkozunk jelenségekkel, amelyek arra mutatnak, hogy ez a felismerés még mindig nem vált általánossá területünkön.

A vizsgált erdészetnél például a kocsisok téli csizmái és a tartalék lószerszámok az istálló padlásán száradnak és porosodnak ahelyett, hogy azokat gondosan kezelve, az erdészeti hét (!) hűvös raktárhelyiségének egyikében tartanák.

Ugyanennél az erdészetnél az anyagok és fogyóeszközök olyan fölös bőségét tapasztaltam, — köztük nagyon sok olyat, amire az erdészetnek sem most nincs, sem később nem lesz szüksége — ami már a pazarlás fogalmát is kimeríti.

Ha csak arra gondolunk, hogy hitelállományunknak mintegy 40 százaléka anyaghitel és ezután évente közel másfélmillió forint kamatot fizetünk, már ebből is nyilvánvaló a felesleges anyagkészletezés önköltségrontó hatása.

De ennél sokkalta nagyobb az a veszteség, ami abból származik, hogy fogyóeszközeink, munkaruháink használata, karbantartása, megőrzése és az egyéb anyagok felhasználása terén nem érvényesül a szocialista tulajdont megillető gondosság.

Szólni kell az úgynevezett „különféle költségek“-ről is, amelyek önköltségünkre rendkívül veszélyesek.

Azért nevezem ezeket veszélyeseknek, mert viszonylag kis tételekből tevődnek össze, s ezért könnyen hajlamosak vagyunk átnézni, elsiklani felettük. Éves viszonylatban azonban gazdasági szinten is, de méginkább országosan hatalmas összegeket képviselnek: összes termelési költségünknek mintegy 7—8 százalékát.

Gondoljunk csak a különböző címenek kifizetett pénzbírságok, büntetőkamatok, kötbérek országosan mintegy két milliós értékére, a társadalmi tulajdon gondatlan kezeléséből, nem egyszer a személyzet korrupciójából bekövetkezett nagymértékű hiányokra és az egyéb e cím alatt összefoglalt költségtényezőkre (posta, telefon, nyomtatvány, útiköltség, napi-díj, karbantartás, étkeztetés, kamat stb.) jelentős összegére.

Meg vagyok győződve arról, hogy a „különféle költségek“-kel kap-

csolatban a tárgyilagos önbírálat sok kivetnivalót, fegyelmetlenséget, sok megtakarítási-, önköltségcsökkentési lehetőséget talál egy-egy gazdaság életében. Ezeknek kiaknázása szintén nem alárendelt jelentőségű a veszteségmentes gazdálkodás szempontjából.

Mint a bevezetőben említettem, az elmondottak inkább példászerű, mint kimerítő felsorolását adják veszteségforrásainknak.

A felhozott példákat is egyetlen erdőgazdaság egy-egy erdészete, géptelepe területén egy-egy nap alatt észlelt fogyatékoságok közül sorakoztatam fel azért, hogy ezzel is a sokaságát érzékeltessem azoknak a lehetőségeknek, amelyek egy-egy területen javíthatják az önköltséget.

Ezeken túlmenően a gyakorlat országosan száz és száz ilyen és ehhez hasonló problémát vet fel, hiszen a termelés minden egyes mozzanata egyben önköltségi, gazdaságossági kérdés is.

Ebből természetszerűen következik, hogy az önköltség, gazdaságosság nem a mennyiségi feladatoktól különálló, független kérdés. Az önköltséget csökkenteni, a termelést gazdaságossá tenni csak azok tudják, akik a mennyiségi tervfeladatokat megszervezik, irányítják, és nem utolsó sorban, akik végrehajtják.

Szükséges ezt hangsúlyozni azért, mert ugyan kihalófélben lévő, de még mindig nem egészen eltemetett szemlélet a mi területünkön sem az, hogy a mennyiségi tervteljesítés a műszaki apparátus, — az önköltség pedig a főkönyvelő feladata és hogy az egy-egy időszak végén készülő mérlegbeszámoló nem a jó vagy rossz gazdálkodás, a gazdaságos, vagy deficit termelés forint-vetülete, hanem egy-egy gazdasági főkönyvelő ötletességéről és számolási képességéről kiállított bizonyítvány.

Kétségtelen, hogy főkönyvelőinknek és velük együtt minden számvetési dolgozóknak rendkívül fontos és felelősségteljes szerepe van a gazdaságos termelés, az önköltségcsökkentés területén. Ennek a szerepnek abban kell kidomborodnia, hogy pontos, megbízható, gyors adatokkal állandóan és folyamatosan mutassák meg, hol vannak a veszteségforrások és milyen önköltségcsökkentést jelent egy-egy jó munkaszervezés. Kutatniok, keresniök kell szakadatlanul az önköltségcsökkentés lehetőségeit. A számonkon, a saját maguk, vagy revizoraik által végrehajtott ellenőrzéseken keresztül újra meg újra rá kell mutatniok azokra a hibákra, amelyek akadályozzák gazdálkodásunk — forintban is realizálható — eredményességét.

Tartós és jelentős eredményt ezen a területen csak akkor tudunk elérni, ha az önköltségcsökkentés az igazgatótól az előadókon, erdészeti- és kerületvezetőkön keresztül a kocsisokig, traktorvezetőikig, fatermelő és erdőművelő munkásokig, de minden egyes fizikai dolgozóig valamennyiünk szívügye lesz.

Ehhez az szükséges, hogy a gazdaságos termelés politikai és népgazdasági jelentőségéről — mindenkit — aki ebben közreműködhet és segítségünkre lehet — felvilágosítsunk és meggyőzzünk.

Nehéz és nagy kitartást igénylő, szerteágazó munka ez. De ha dolgozóink annyi energiával és lelkesedéssel fáradoznak ennek a célkitűzésnek az elérésén is, mint amennyit a mennyiségi tervek teljesítésére áldoznak, akkor bizonyosan el tudjuk érni, hogy — az erdőgazdálkodás továbbfejlesztéséről szóló minisztertanácsi határozatnak megfelelően — nemcsak több és jobb, hanem olcsóbb fát és egyéb erdei terméket adunk a népgazdaságnak és megteremtjük a veszteségmentes erdőgazdálkodást.